

roch, akým je vzťah jednotlivca a spoločnosti, národného a internacionálneho, marxistickej dialektiky a teórie poznania, kultúry, vedy, spolu s kritickým vyrovňovaním sa s chybami oportunistických vodcov II. Internacionály, až k reflexii leninskej etapy marxizmu s úsilím o postihnutie jej kvalitatívneho posunu.

D. Hajko sa sústreďuje na vystihnutie základných myšlienok vo vyššie uvedených oblastiach celej skupiny prostredníctvom jednotlivých statí, a tým aj ich autorov. Medzi nimi sa v marxistickej filozofii ako výrazná osobnosť javí L. Szántó, ku ktorému sa ďalej radia A. Sirácky, J. Poničan, D. Okáli, V. Clementis, L. Novomeský i ďalší. Sledovanie filozofickej reflexie základných problémov či už kultúry, úlohy inteligencie, marxistického výkladu vedy a jej poznatkov, neznamená len oboznamovať sa a osvojovať si naše myšlienkové dedičstvo, ale zároveň predstavuje našu živú prítomnosť. O to je jeho osvojenie pre

nás v súčasnosti aktuálnejšie a významnejšie.

Práca D. Hajka *Začiatky marxistickej filozofie na Slovensku* je nepochybne potrebná, užitočná aj poučná. Rozširuje náš obzor o vývoji k socialistickému dnešku a zaplňuje jedno z ďalších bielych miest osvojovania si našej minulosti a dedičstva. Jej prínos je o to vítanejší, že nám približuje začiatky, z ktorých bezprostredne vzišla naša socialistická prítomnosť. Aj preto analyzované dedičstvo nemôže byť pre nás len minulosťou. Je to hodnotný príspevok k obohateniu a pozdvihnutiu nášho socialistického vedomia, s ktorým by sa preto mal oboznámiť každý kultúrne vzdelaný súčasník. Zostáva veriť, že nájde svoje miesto aj vo výchovno-vzdelávacom systéme a v príprave mladej generácie, ktorá by si mala osvojiť kontinuitu utvárania našej socialistickej skutočnosti. Bez tohto osvojovania nemožno hovoriť o socialistickom vlastenectve a výchove k nemu.

Viktor Timura

FILOZOFICKÉ PROBLÉMY TEÓRIE ARGUMENTÁCIE

Filosofskie problemy teorii argumentacii. AN ASSR. Jerevan 1986, 476 s.

Nie je nijako náhodné, že jedným z meradiel adekvátnosti vedeckého poznania je korektná, presvedčivá argumentácia, hoci argumentácia ako špecifická myšlienková a rečová aktivita je nerozlučnou súčasťou aj každodenného poznania a komunikácie. Už myslitelia antiky si uvedomovali dosah a závažnosť výskumov argumentácie, čo možno doložiť poukazom na rétoriku, sokratovskú dialektiku, sofisticko-megarskú eristiku a aristotelovskú či stoickú logiku. Skúmanie povahy a podstaty argumentácie predpokladá prenikanie a akceptovanie rovín

logiky, lingvistiky, filozofie a psychológie. Takýto komplexný pohľad na problematiku argumentácie predkladá recenzovaná kniha.

Zborník obsahuje takmer 39 statí, ktoré tematizujú rozmanité aspekty argumentácie. Príspevky na jednej strane rozvíjajú všeobecné problémy, logické, lingvistické, sociálnopsychologické otázky, na druhej strane tu nachádzame štúdie venované špecifikácii, štruktúre a typom filozofickej argumentácie. Preto je celkom pochopiteľné, že medzi jednotlivými autorami sú rozdiely v prístupe, spôsobe

spracovania a výbere problémov. Napriek bohatej tematickej diferencovanosti majú všetky state rozčlenené podľa prevažujúceho zamerania do štyroch kapitol (všeobecné problémy argumentácie, filozofická argumentácia, jej štruktúra a druhy, logické problémy argumentácie, sociálnopsychologické aspekty argumentácie) spoločného menovateľa: úsilie prispieť k utvoreniu marxistickej teórie argumentácie. Väčšina autorov v tomto smere nadväzuje na G. A. Brutianovo vymedzenie argumentácie ako „sústavy metód a prostriedkov dokazovania, ktorými sa formuje adresátovo presvedčenie o pravdivosti predloženej tézy ...“ (s. 34).

Charakteristiku základných pojmov teórie argumentácie s dôrazom na odlišnosti medzi predmetnou oblasťou argumentácie a mysliteľným univerzom teórie argumentácie predkladá S. G. Oganessian. V príspevku A. M. Akopiana sa analyzujú súvislosti a rozdiely procesov konceptualizácie a argumentácie. I. S. Narskij rozvíja úvahy o mieste a úlohe problémov — antinómií v teoretickej argumentácii. Stať z pera V. P. Krasavina je venovaná otázkam činiteľov determinujúcich výber argumentov. Vzťahy medzi extrapoláciou a argumentáciou rozoberá M. V. Asotrian.

Zvláštnosti argumentácie ako prostriedku vedeckej diskusie skúma V. A. Michajlov, ktorý podčiarkuje, že celkový ráz argumentácie závisí od správneho formulovania ústredného problému v súlade s danými požiadavkami (napr. predpoklady pravdivosti východiskových premis, zhody s jazykovými normami, jednoznačnosti, optimálnosti informácii) (s. 75). V. T. Opolev v svojej stati predkladá metodologicko-dejinné reflexie o zrode a vývine argumentácie v zmysle záväznej normy vedeckého myslenia. V tejto súvislosti autor konštatuje, že tento

zlom a povýšenie argumentácie na normatívnu vlastnosť vedeckého uvažovania úzko súvisel so zmenami podmienok poznávacej aktivity vôbec (s. 84).

Miesto a úlohu faktov v argumentácii so zreteľom na peripetie pozitivistickej teórie vedy analyzuje príspevok M. P. Rubinovej. O funkcii definície v prírodovednej argumentácii uvažuje Ja. S. Jaskevič. Autor si všíma tie definície, ktoré sa uplatňujú v argumentácii pri zavádzaní idealizovaných, abstraktných entít (s. 106—107). Ťažisko sledovanej problematiky sa posúva smerom k postihnútiu definícií, ktoré vyjadrujú matematické závislosti medzi idealizovanými objektmi. Jaskevič svoje závery konkretizuje na príkladoch z fyziky (s. 109—114).

Problemátike filozofickej argumentácie sú venované state druhej kapitoly. Prakticko-duchovný ráz filozofického poznania a argumentácie objasňuje A. V. Voskonian. V spojitosti s konštituovaním predmetu filozofie podáva špecifikáciu filozofickej argumentácie G. K. Tauriň, v súvisi s filozofickým faktom zase F. F. Viakkerev. Na pozadí kritiky agnosticizmu skúma V. V. Orlov hodnovernosť a dokázateľnosť filozofických tvrdení. V stati V. I. Svincova ide o určenie podobností a odlišností medzi dôkazom, zdôvodnením a argumentáciou.

Na základe kritiky tendencií v súčasnej buržoáznej filozofii formuluje A. K. Kudrin zvláštnosti dokazovania vo filozofii. A. I. Ujmov rieši otázky späť s možnosťami a hranicami formalizácie filozofickej argumentácie na podklade jej typologizácie, pričom ako jediný z autorov nezdiera Brutianov názor na zhodu medzi štruktúrou filozofickej a špeciálnovednej argumentácie. Tézu o principiálnej nemožnosti axiomatizácie princípov filozofického systému ako bázy riešenia filozofických problémov háji P. Z. Džidžian.

V. P. Branskij a K. M. Oganian vo svojom spoločnom príspevku rozvíjajú myšlienku, že presvedčivá argumentácia v prospech istej tézy marxistickej filozofie vyžaduje: a) určiť miesto a funkciu daného tvrdenia v sústave kategórií, zákonov a princípov dialektiky; b) objasniť jej miesto v dejinách filozofie; c) stanoviť súvislosť so sférou prírodných a spoločenských vied (s. 226). Rôzne prístupy k špecifikácii filozofickej argumentácie podávajú nielen G. G. Gabrielan, ale aj A. N. Koblov. Kým prvý zo spomenutých autorov akcentuje zovšeobecňujúcu povahu filozofickej argumentácie, druhý kladie dôraz na osobitosti argumentácie v rovine filozofického textu.

Ju. A. Petrov zameria pozornosť na určenie podstaty a významu filozofických argumentov pri riešení istých vedeckých problémov, ktoré vyžadujú filozofické zdôvodnenie a fundovanie. V tejto súvislosti skúma problém logického protirečenia (s. 243), otázku komparácie vedeckých teórií na pozadí analýzy gnozeologických východísk relativistickej a klasickej mechaniky (s. 247), problematiku kritérií zdôvodňujúcich vedeckú teóriu (s. 251), problém pravdivosti syntakticky nesúmerateľných teórií (s. 252), ktorý vykladá na príklade vzťahov medzi euklidovskou a neeuklidovskými geometriami.

Požiadavku komplexnej analýzy filozofických termínov rozoberá stať E. B. Markariana, podľa ktorého explikácia výrazov jazyka filozofie je nevyhnutným predpokladom filozofickej argumentácie. Za naliehavý úlohu autor pokladá určenie rozdielov medzi obsahom filozofických pojmov a ich parciálno-vednými korelátmi (s. 264—265). V kontexte rozvíjaných úvah sa mimoriadna pozornosť venuje problematike mnohoznačnosti filozofických termínov, pričom sa naznačujú cesty

a spôsoby jej prekonávania prostredníctvom obsahovo-konkrétnych vymedzení (s. 266—273).

Na pôde fyziky sa pohybuje uvažovanie V. M. Šemiakinského o rozdieloch a podobnostiach medzi filozofičkou a špeciálnovednou argumentáciou, ktoré autor objasňuje na pozadí vývinu interpretácie geometrizácie fyziky. Z tejto perspektívy interpretuje a komentuje náhľady Galilea, Macha, Poincarého a Einsteina na pohyb a inerciu (s. 277—288). Štrukturáciu filozofického presvedčenia [teoretická zložka, emocionálno-hodnotový prvok, racionálna viera, prítomnosť ideálu, vôľová zložka, akceptácia určitého zmyslu života] a bližšie charakteristiky vyčlenených komponentov predkladá V. I. Chorevov príspevok.

Tretia kapitola zahrňuje state osvetľujúce logické problémy argumentácie prináša mnoho cenných podnetov pre bádateľov z rôznych vedných disciplín. V tejto časti posudzovaného zborníka striedajú sa príspevky, ktoré sa nesú v znamení riešenia všeobecných problémov (napr. rozdiely a súvislosti medzi dôkazom v deduktívnych vedách a dokazovaním v argumentácii) s príspevkami orientovanými na špeciálnejšiu problematiku (napr. pomer medzi teóriou rečových aktov a koncepciou diskurzívnych aktov).

V. B. Rodos analyzuje pravidlá dokazovania, ktoré sa uplatňujú v argumentácii a polemike. Na podklade charakteristík stanovených pravidiel (jednoznačnosti, interpretovateľnosti, fixácie, spätnej väzby, postupnej verifikácie a i. (s. 308—311), upozorňuje na ťažkosti späté s aplikáciou logického pojmu identity v polemike a argumentácii (s. 311). Povahu podstatu tzv. neostrých termínov, ich miesto v argumentácii určuje N. S. Aľochin v súvislosti s predpokladom pravdivosti argumentov dôkazu, pričom po-

ukazuje na jeho obmedzenia a hranice použiteľnosti v argumentácii [s. 314—322].

V nadväznosti na výsledky P. Lorenzenovej a K. Lorenzovej dialogickej logiky pokúša sa K. D. Skripnik rozvinúť obraz dialogického prístupu ako model argumentácie [s. 327—331], hoci pripúšťa, že proces argumentácie nemožno vyčerpávajúco vysvetliť týmto spôsobom, lebo v danom prípade sa zachytávajú výlučne logické aspekty dialógu. Logiku otázok a odpovedí využíva v svojej štúdii L. A. Matvejev s dôrazom na problematiku analýzy štruktúry otázok. Autor predkladá aj typológiu odpovedí a podčiarkuje, že otázka úzko súvisí s odpoveďou. Pri skúmaní spoločných štruktúrnych zložiek otázok a odpovedí osvetľuje funkciu presupozície otázky [s. 338]. V závere state načrtáva súčasný stav bádania v erotetickej logike [s. 339—342].

Mechanizmus vzájomného prenikania sa a ovplyvňovania logických a rečových aspektov argumentácie charakterizuje L. N. Sumaroková. Alternatívnu teóriu k Searlovej koncepcii rečových aktov, tzv. teóriu diskurzívnych aktov konštruujú A. L. Blinov a V. V. Petrov v spoločnom príspevku. Autori zasvätené argumentujú v prospech tézy o štruktúrnej podobnosti medzi uvedenými koncepciami, a navyše zdôvodňujú tvrdenie, že diskurzívne akty sú zároveň rečovými v tom zmysle, ako o nich hovorí Searle [362—363]. Z rozvíjaných úvah o analógiách medzi pojmami jednej a druhej teórie vyvodzujú závery o potrebe skúmať danú problematiku pomocou nástrojov tzv. logiky činnosti [s. 362—366].

Stať N. F. Bubyrenka presúva ťažisko úvah smerom k postihnútiu vzťahov medzi intuitívnymi a logickými aspektmi argumentácie vo vedeckom poznaní. Ten istý problém tematizuje aj A. B. Marčenko. Netradičný problém

logickej štruktúry tzv. praktického argumentu rozvíja V. I. Kurbatov. Vychodiskom typológie praktických argumentov (deontické, axiologické, motivačné, imperatívne, s. 394) je vzájomná spätosť praktického konania a vedenia [s. 387]. Tzv. praktické argumenty autor odlišuje od teoretických argumentov pomocou Humovho princípu, v intenciách ktorého normatívne hodnotové tvrdenie nemožno odvodíť z existenčných faktálnych výrokov [s. 389—392].

Záverečná kapitola ponúka čitateľovi sociálnopsychologický pohľad na proces argumentácie. D. V. Olšanskij rozoberá špecifické psychologické mechanizmy, ktoré sa uplatňujú počas argumentácie. Vychádzajúc zo zistení teórie kognitívnej disonancie formuluje svoj príspevok A. A. Nalčadžian, ktorý zdôrazňuje funkcie rôznych sebaobhranných psychických mechanizmov osobnosti v konfliktnnej situácii, v skupinovej polemike a pod. [415—426].

Okrem rýdzo psychologických problémov táto kapitola obsahuje aj state zamerané širšie. V tejto súvislosti treba uviesť V. A. Bažanovu štúdiu o etickom a psychologickom horizonte diskusie Bohra a Einsteina, ktorá názorne ilustruje spätosť medzi normami vedy, dokazovaním a argumentáciou [s. 427—434]. Známy teoretik kultúry E. S. Markarian traktuje otázku závislosti rôznych typov argumentácie a rozličných fundovaní teórií kultúry [s. 437—450]. Podiel a úlohu argumentácie v kritike súčasnej buržoáznej filozofie a kultúry podáva V. G. Nesterenko. Miesto a úlohu Ch. Perelmanovej novej rétoriky v buržoáznom filozofickom myslení kriticky hodnotí P. C. Agajan [s. 463—474].

Zborník napriek bohatej obsahovej diferencovanosti, tematickej členitosti, nerovnakému spôsobu výkladu, odlišnej úrovni spracovania je zaujímavý

mnohorozmerným traktovaním problematiky argumentácie a inšpiratívny prenikavými sondami do oblasti poz-

na, najmä tretia kapitola, ktoré sú pre väčšinu slovenských filozofov takmer neznáme.

T. Sedová

AKTUÁLNE OTÁZKY TEORETIZÁCIE MEDICÍNY

G. I. CAREGORODCEV — V. G. JEROCHIN: Dialektičeskij materializm i teoretičeskije osnovy medicíny. (Dialektický materializmus a teoretické základy medicíny.) Moskva 1986, 288 s.

Pevnou a neodmysliteľnou súčasťou pedagogického procesu na lekárskech a farmaceutických fakultách a postgraduálnej prípravy lekárov a farmaceutov je výuka marxisticko-leninskej filozofie. Realizácia tejto spoločensky významnej a z hľadiska formovania metodologickej kultúry a svetonázorovej úrovne lekárov a farmaceutov, nezastupiteľnej úlohy, sa stretáva s nedostatkom kvalitnej literatúry zameranej na filozofické otázky medicíny. Ide o takú literatúru, ktorá by zrozumiteľnou a pritom pedagogicky a vedecky účinnou formou (a pochopteľne i obsahom) spĺňala náročné požiadavky na ňu kladené. Je to problém skutočne akútny, od riešenia ktorého v podstatnej miere závisí úspešnosť a kvalita práce pedagógov v oblasti výuky marxisticko-leninskej filozofie lekárov a farmaceutov.

Príspevkom k riešeniu tohto problému nepochybne bude kniha dvoch sovietskych autorov G. I. Caregorodceva a V. G. Jerochina *Dialektický materializmus a teoretické základy medicíny*. Autori si v knihe stanovili za cieľ „problémový výklad základných filozoficko-metodologických otázok súčasnej medicíny v rámci dialektického materializmu“ [s. 4]. Ide o cieľ nepochybne náročný, ktorý je navyše podčiarknutý snahou analyzovať daný okruh otázok z pozícií „najnovších výsledkov filozofie a prírodných vied“, pričom mimo nezostávajú ani spoločenské vedy.

Štruktúru knihy tvoria tri vzájomne prepojené okruhy problémov:

1. Analýza stupňa rozpracovanosti teoretických a metodologických otázok medicíny v ZSSR a špecifiká vzťahu filozofie a medicíny.

2. Analýza metodologických otázok výstavby všeobecnej teórie medicíny.

3. Pokus o vypracovanie modelu súčasnej učebnice dialektického materializmu pre lekárske a farmaceutické fakulty.

Nášho čitateľa nepochybne zaujme hneď úvod a prvá kapitola knihy, venovaná analýze sovietskej literatúry k teoretickým a metodologickým otázkam medicíny. Autori sa nad touto problematikou zamýšľajú aj v ďalších častiach knihy, čo umožňuje každému, ba aj menej informovanému, ale pozornému čitateľovi, urobiť si dostatočný prehľad o šírke a hĺbke riešenia filozofických otázok medicíny v literatúre ZSSR.

Týmto sa však autori neuspokojujú a podčiarkujú potrebu teoretickej analýzy procesu historickej genézy vzťahov filozofie a medicíny. Na mnohých príkladoch zdôrazňujú, že práve medicína bola tou oblasťou, kde sa často formovali a rozvíjali progresívne filozofické myšlienky, že jej podiel na rozvoji filozofie nie je o nič menší, ako napríklad fyziky alebo matematiky. Podľa autorov knihy história (a tiež i súčasnosť) vzťahu filozofie a medicíny, neznamená len jedno-